

gent:

**EEN STAD
VOOR ALLE
LEEFTIJDEN**

**Bouwstenen
voor buurten
en woningen**

INLEIDING

“Kindvriendelijke stedelijke settings brengen kwaliteiten die we als eigenschappen van duurzame buurten kunnen beschouwen, namelijk nabijheid, publieke ruimte, verbondenheid en onafhankelijke mobiliteit (Unicef, 2018). Rekening houden met de noden van deze bevolkingsgroep is een manier om in woonprojecten tot een hogere ruimtelijke en sociale kwaliteit te komen.”

De Stad Gent heeft een lange traditie van een sterk beleid rond kinderen, jongeren en ouderen. Een beleid dat rekening houdt met jong en oud, is een beleid dat positief afstraalt op iedereen. De voordelen van een leeftijdsvriendelijke stad komen niet enkel ten goede van ouderen, een kind-en jeugd vriendelijke stad is goed voor alle leeftijden. Specifieke en/of kwetsbare groepen als uitgangspunt nemen is dan ook een goede ontwerpnorm. Het zorgt voor toegankelijke en kwalitatieve buurten en woonomgevingen. Een stimulerende (woon)omgeving draagt bij tot de fysieke, sociale, cognitieve en emotionele ontwikkeling van jonge en oude bewoners. Het is dan ook evident dat we vanuit de Jeugddienst en Dienst Regie Ouderenzorg onze ambities samenleggen om te komen tot gezamenlijke bouwstenen. Zo werken we mee aan de bredere beweging richting een stad voor alle leeftijden, een **‘8 80 CITY’**: “The 8 80 concept creates safe and happy cities that prioritize people’s well-being. We believe that if everything we do in our public spaces is great for an 8 year old and an 80 year old, then it will be great for all people.”

“Een leeftijdsvriendelijke stad is goed voor mensen van alle leeftijden. Ze werkt drempels in alle beleidsdomeinen weg, en stelt de Gentenaar in staat om actief ouder te worden. Een leeftijdsvriendelijke stad geeft iedereen de kans om deel te nemen aan alle aspecten van het maatschappelijke leven: wonen, werken, mobiliteit, groen, voorzieningen...”

- Kinderen, jongeren en ouderen zijn belangrijke **gebruikers** van de publieke ruimte en de woonomgeving. Ze bepalen mee de leefkwaliteit en dynamieken van een wijk.
- De stad is een belangrijke en impulsrijke **leeromgeving** (sociaal-emotioneel, cognitief, motorisch). De stad houdt ouderen jong en doet jongeren groeien.
- Een kind- en jeugd vriendelijke woonomgeving **houdt gezinnen in de stad** en trekt nieuwe gezinnen aan. (Ruimte voor Gent, 2018).
- Levensloopbestendige wijken en woningen laten ouderen toe om **zelfstandig te blijven wonen en bewegen** in hun buurt.

We vertrekken vanuit **UNIVERSAL DESIGN**: aandacht voor kwetsbare en bijzondere doelgroepen levert voordelen op voor iedereen. Het zijn de vereisten voor kwetsbare groepen die de algemene norm bepalen. Iedereen wint daarbij. Het ontwerp principe van Universal Design wordt onderschreven in Ruimte voor Gent (p. 161).

Een ander principe uit ruimte voor Gent is **MENSGERICHT PLANNEN**: Dit houdt in dat we plannen vanuit de leefwereld van mensen en hen bij de plannen betrekken. Met dit mensgericht plannen willen we de ruimtelijke draagkracht en de leefkwaliteit in buurten verhogen. Daarvoor moet een project aan een aantal basisvereisten voldoen (zie ruimte voor Gent p.50). Binnen de 8 80 visie lichten we hiernaast de belangrijkste principes uit.

De bouwstenen die hieronder worden geformuleerd vormen een toetsingskader om ruimtelijke afwegingen te maken vanuit de 8-80- invalshoek, op niveau van de ruime omgeving, de woonomgeving en de woning zelf.

De zeven principes van **UNIVERSAL DESIGN**

- Gelijkheid: iedereen heeft op een gelijkwaardige manier toegang tot een gebouw, de publieke ruimte, het openbaar vervoer, de dienstverlening en de communicatie;
- Flexibiliteit: het uitgevoerde ontwerp kan voor alle doeleinden en door alle doelgroepen gebruikt worden;
- Eenvoudig en intuïtief gebruik;
- Zichtbaarheid, leesbaarheid en overzichtelijkheid;
- Tolerantie voor vergissingen: onoplettend gedrag mag niet leiden tot gevaarlijke situaties. Bij (tijdelijke) werken op de publieke ruimte moeten afspraken voor een veilige werf-afbakening vastgelegd zijn en gerespecteerd worden.
- Beperkte inspanning: de publieke ruimte kan efficiënt en comfortabel gebruikt worden met een minimale inspanning.
- Juiste dimensies voor toegankelijkheid en gebruik.

Principes **MENSGERICHT PLANNEN**

Bescherming en gezondheid

- Bescherming tegen fijn stof en luchtvervuiling, geluid, hitte, droogte en wateroverlast
- Aandacht voor (sociale) veiligheid
- Verkeersveiligheid

Zorg

- Voldoende ruimte voor onderwijs en opvang voor diverse doelgroepen
- Uitbouw van levensloopbestendige wijken
- Aandacht voor (ouderen)zorg in elke wijk en op maat van de doelgroep

Comfort

- Goede en betaalbare woning
- Brede toegankelijkheid
- Gemeenschaps- en commerciële voorzieningen, diensten en werkgelegenheid in de nabijheid
- Goed werkend openbaarvervoernetwerk

Beleving

- Voldoende groen, ruimte en water
- Krachtige beleving vanuit jeugdige ogen

Ontmoeting

- Leesbare, diverse, integraal toegankelijke en multifunctionele (publieke) ruimtes en voldoende aangename ontmoetingsplekken gericht op alle Gentenaars
- Levendigheid en ontmoeting door verweving van functies
- Wijkgevoel en sociale cohesie

Superdiversiteit

- Aandacht voor de verdergaande diversiteit en sociale mix van de samenleving bij ruimtelijke ingrepen
- Participatie en cocreatie bij ruimtelijke ingrepen, ook voor kwetsbare doelgroepen

DE BOUWSTENEN

De ruime omgeving

Met een goed ontworpen en goed beheerde publieke omgeving kan iedereen meedoen aan het maatschappelijk leven. Iedereen moet straten en pleinen zelfstandig kunnen gebruiken (INTER Vlaanderen)

a. Het project is ingebed in het **bestaande publieke ruimtenetwerk** en in het speelweefsel/recreatieve structuur, een verbindend netwerk van (in)formele plekken voor alle leeftijden.

b. Er is een fijnmazig, toegankelijk en **veilig fiets- en wandelnetwerk**, waarbij de zachte weggebruiker voorrang krijgt.

- STOP-principe
- Belang van conflictvrije verplaatsingen en leesbare verkeerssituaties

c. De publieke ruimte ondersteunt actieve en zelfstandige verplaatsing

- Kwaliteitsvolle gezonde kernen met een hoge **walkability** score
- **Nabijheid** en goed bereikbaar openbaar vervoer, pleinen en parken, winkels, scholen...
- **Inrichting**: voldoende rustmogelijkheden, brede voetpaden, straatverlichting, veilige oversteken, openbare toiletten, netheid, afscheiding gemotoriseerd verkeer,...
- **Stratenconnectiviteit**
- **Verkeers- en sociale veiligheid**
- Wegwerken van **fysieke barrières**
- Rekening houden met de **fysieke capaciteiten** van jong en oud.

d. **Grote ruimtes** (park, plein, speelterrein, enz.) worden geënt op (bestaande) structuurbepalende ruimtelijke elementen.

- Ze zijn goed bereikbaar
- Ze hebben zowel ontmoetings-, speel- en belevingspotentie.

e. Er zijn voldoende **gemeenschapsvoorzieningen** (zoals scholen en opvanginitiatieven, buurtcentra, ruimte voor jeugdwerk, zorg- en gezondheidsvoorzieningen...) in relatie tot de draagkracht van de omgeving en de te verwachten bevolkingsomvang.

f. Er is voldoende **groen en water**:

- Om te beleven: recreatie, avontuurlijk groen, water en natuur als 'magisch spelelement', als drager van wandel-, fiets- of vaarnetwerk.
- Om te gebruiken: als landschapselement of buffer (visueel/auditief)
- Zorgt voor ecologische meerwaarde en klimaatadaptatie (schaduwplekken en verkoeling)

g. Er zijn voldoende **ontmoetingsplekken** die bijdragen tot (intergenerationeel) sociaal contact

- Aandacht voor zowel formele (Lokaal Dienstencentrum, Open Huis, Jeugdhuis,...) als informele (bv. buurtwinkel, honden losloopweide, gevelbankjes, volkstuintjes...) ontmoetingsplekken
- Kwalitatieve en toegankelijke publieke ruimte in verhouding tot de (verwachte) bevolkingsomvang
- Aandacht voor sociale controle en anticiperen op overlastklachten
- **Autoluwe straten** zijn aantrekkelijker om te verblijven

h. Er zijn voldoende kwalitatieve **speel terreinen en speelruimtes**.

- Een goed basisontwerp, met aandacht voor zonering, diversiteit in ontwerp, toegankelijkheid, ontmoeten (zitbanken en rustpunten), sociale controle en geluidsoverlast.
- Belang van centrale ligging langs routes waar veel kinderen komen of nabij collectieve voorzieningen. Ze liggen op een strategische plaats binnen het woonweefsel.
- Belang van voldoende sociale controle en netheid op speelzones
- Belang van stimuleren intergenerationeel gebruik

i. Gent als 'spannende' stad, de publieke ruimte biedt **beleving**

- Voorzie naast de formele speelplekken ook spelprykkels voor jong en oud
- Terrassen, water, zitelementen, bomen...
- Het belang van een levendige plint (architecturale variatie en plintvariatie in functies en gebruik)

Verkeersveiligheid is een belangrijke randvoorwaarde voor mensvriendelijke woonomgevingen. Wanneer ouders het gevoel hebben dat de omgeving onveilig is, laten ze hun kinderen minder toe om op straat te spelen of om gebruik te maken van de openbare ruimtes.

De woonomgeving

- a. **Privaat en (semi-)publiek domein zo veel mogelijk open stellen of samen laten vloeien**, dit in relatie tot de buurt en met een leesbare overgang.
- b. **Mix aan woontypes** in relatie tot de grootte van het project en de omgeving
 - Voldoende woonalternatieven voorzien (vb assistentiewoningen, cohousing, kangoeroewonen,...)
 - Woonrotatie stimuleren
 - Woningen beschikbaar voor elk budget
- c. Een veilige **overgangszone** tussen woning en straat die ruimte biedt voor ontmoeting en spel
- d. Vanuit de leefruimte is er **(oog)contact met de speelomgeving** van de kinderen

Deze zone fungeert als een oefenruimte naar meer zelfstandigheid en vormt een zachte overgang van privaat naar publiek. In die intermediaire ruimtes blijven ze binnen de sfeer van beschutting en veiligheid van de woning maar kunnen ze tegelijk ook contact maken met buurtbewoners en passanten.

De woning

- a. Bij het (ver)bouwen wordt er gestreefd naar **levensloopbestendige woningen** (vb. Goldd principes).
- b. De woning zelf moet niet enkel veilig, gezond en comfortabel zijn. Ze voorziet ook in **eigen slaapruiimte** voor de kinderen en is aanpasbaar en toe-eigenbaar voor opgroeiende kinderen.
- c. **Meergezinswoningen** hebben voldoende private en collectieve **buitenruimte**, met vlotte circulatie doorheen het gebouw en met toegangen tot het gebouw die ontmoeting en contact stimuleren.
- d. Bij nieuwe woonprojecten en meergezinswoningen wordt voldoende aandacht besteed aan **geborgenheid en herkenbaarheid**.
 - Een gevarieerde en speelse architectuur, vormgeving en stratenplan bieden de nodige herkenningspunten.
 - Tegelijk is er ook nood aan overzicht en een heldere structuur. Waar sprake is van monotonie (bijv. bij renovatie van monotone woonblokken) kan men speelse accenten proberen te voorzien met kleuren en vormen.
 - Zie ook bijlage X 'de 10 bouwblokken voor sociaal-ruimtelijke kwaliteit voor kinderen en tieners in stapelbouw (BLOK, HoGent)'

Vele ouderen willen graag zo lang mogelijk in hun eigen woning of buurt blijven wonen. Een woonplaats is immers meer dan een huis. Het draait ook om sociale contacten en de plek waar ouderen een groot deel van hun leven hebben doorgebracht. (Memorandum Vlaamse Ouderenraad)

Kind- en gezinsvriendelijk woonbeleid streeft naar een stad waar kinderen en jongeren in een gezonde woning opgroeien, waar ze voldoende plaats hebben om rustig te slapen en te studeren, met voldoende voorzieningen in de buurt, een stad waar de woonomgeving uitnodigt zorgeloos te spelen en te ontmoeten en toelaat veilig naar school te fietsen en je fiets veilig te stallen in de buurt van je huis.

(Ruimte voor Gent)

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: BEGRIPPENLIJST

Levensloopbestendige wijk: wijk waar alle leeftijden en alle samenlevingsvormen over alle generaties heen er een plek kunnen vinden; er is een ruim aanbod aan voldoende verschillende woonvormen en functies, zodat alles binnen of in de nabijheid van de wijk aanwezig is. De publieke ruimte en het aanbod van diensten en voorzieningen wordt afgestemd op alle bewoners, los van leeftijd of eventuele beperking. Het gaat dan om brede voetpaden zonder obstakels, goede oversteekplaatsen, voldoende verlichting en zitbanken, voldoende en gevarieerd aanbod van buurtwinkels en diensten, voldoende parkeerplaatsen voor minder mobiele personen, mogelijkheid tot ontspanning in de buurt, aansluiting op vlot en frequent openbaar vervoer.

Walkabilityscore: De walkabilityscore bundelt drie aspecten: de functiemix, de woondichtheid en de stratenconnectiviteit. De functiemix kijkt of en hoe de functies en voorzieningen in de buurt gecombineerd zijn, en of er een goede mix is tussen kantoren, ontspanningsmogelijkheden, scholen en winkels. De woondichtheid focust op het aantal inwoners per oppervlakte. De **stratenconnectiviteit** geeft aan of je gemakkelijk met de fiets of te voet van punt A naar B kunt gaan en of de straten goed verbonden zijn met elkaar.

GOLLD: Gentse Ontwerpen LevensLoopbestendig Design: Een lijst met criteria waaraan een woning moet voldoen om maximaal aangepast / aanpasbaar te zijn in functie van wijzigende noden. Voldoende brede deuren, drempelloos, inloopdouche,...

BIJLAGE 2: LINKS

Publicaties Stad Gent:

[Handleiding Speelweefsel in Gent](#)

[Studie Speelruimtwefsel in de wijk Sluizeken-Tolhuis-Ham-2019](#)

[Studie Verbindingsweefsel in Gent](#)

[Studie Avontuurlijk spelen](#)

[Leeftijdsvriendelijk inrichten van het openbaar domein: aanbevelingen \(tijdelijke link\)](#)

[Criteria voor een maximaal toegankelijke woning \(GOLLD\) - \(tijdelijke link\)](#)

[Ruimte voor ouderen](#)

[Alternatieve woonvormen Stad Gent](#)

[Publicatie Kinderen en Voortuinen](#) (Kind en Samenleving)

BIJLAGE 3: BLOK-onderzoek

10 BOUWBLOKKEN VOOR SOCIAAL-RUIMTELIJKE

KWALITEIT VOOR KINDEREN EN TIENERS IN STAPELBOUW

1. **Betekenisvolle personen:**

De mate waarin de omgeving sleutelfiguren omvat die bijdragen tot de ontplooiingskansen van ki/tie in die omgeving en/of de leefbaarheid van de omgeving.

2. **Veiligheid:**

De mate waarin de omgeving als voldoende veilig wordt ervaren en de bewegingsvrijheid (en zelfstandig spel) van ki/tie toelaat.

3. **Ontmoeting en conflict:**

De mate waarin een omgeving diverse soorten interacties mogelijk maakt en ki/tie betekenisvolle relaties kunnen aangaan.

4. **Eigenaarschap:**

De mate waarin bewoners zich mede-eigenaar voelen over de omgeving en ki/tie mee kunnen bepalen en veranderen wat er mogelijk is.

5. **Voorzieningen:**

De mate waarin de omgeving voorzieningen omvat die bijdragen tot de leefbaarheid van die omgeving en ook voor ki/tie betekenisvol zijn.

6. **Toegankelijkheid en grenzen:**

De mate waarin de omgeving, incl. de aanwezige voorzieningen, bruikbaar, bereikbaar en betaalbaar zijn voor ki/tie.

7. **Vitaliteit:**

De mate waarin de omgeving levendig is en er voldoende mogelijkheden en activiteiten zijn die ki/tie aanspreken.

8. **Schaal:**

De mate waarin bewoners zich mede-eigenaar voelen over de omgeving en ki/tie mee kunnen bepalen en veranderen wat er mogelijk is.

9. **Eigenheid:**

De mate waarin de omgeving onderscheiden kan worden en herkenbaar is.

10. **Privacy:**

De mate waarin persoonlijke ruimte, geborgenheid en afzondering mgl is.

(Uit Onderzoek naar kindvriendelijke stapelbouwomgevingen, HoGent <http://blok.kids-gids.be/>)

BIJLAGE 4: De kindertoets

1. Lopen op en langs een lijn, de kantjes ervan aflopen
2. Niveaoverschillen om te springen en te klauteren
3. Een overzichtelijk gebied
4. Ergens kunnen rond-lopen
5. Ergens een vlak stuk voor wielen en tekeningen
6. Duidelijke grenzen voor afspraken tussen ouders en kinderen: boordstenen ruimtelijke geledingen
7. Water
8. Verrassende elementen
9. Ergens kunnen liggen
10. Ergens kunnen zitten

(uit 'kindvriendelijke publieke ruimte' mobiel21)